

Ungdomsstyrelsen
Box 17 801
118 94 Stockholm

2011-03-10
1 (24)
Dnr 01-2010:1602

Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

Redovisning av uppdrag att följa utvecklingen av ungdomars levnadsvillkor

IJ/2010/2002/UF

Härmed redovisar Skolverket uppdraget att följa utvecklingen av ungdomars levnadsvillkor (regeringsbeslut 2010-11-25).

Eventuella frågor kring indikatorerna kan ställas till Åsa Nordström, tel 08-527 332 65 eller asa.nordstrom@skolverket.se.

På Skolverkets vägnar

Camilla Asp
Stabschef

Kerstin Mattsson
Skolråd

Utvecklingen av ungdomars levnadsvillkor – Skolverkets redovisning

Sammanfattning

Skolverket redovisar indikatorer inom fem olika politikområdesmål för ungdomspolitik, vilka identifierats som relevanta för att belysa ungdomars levnadsvillkor inom Skolverkets verksamhetsområde. Indikatorerna redovisas under fem områdesmål:

1. En skola som ger alla kunskap och utveckling – en skola där alla elever har rätt och möjligheter till framsteg
2. Alla elever ska ha möjlighet till en likvärdig utbildning av hög kvalitet
3. Alla vuxna ska ges möjlighet att utvidga sina kunskaper och utveckla sina kompetenser för att främja personlig utveckling, demokrati, jämställdhet, ekonomisk tillväxt och sysselsättning samt rättvis fördelning
4. All utbildning ska genomsyras av principen om människors lika värde. Alla som arbetar i skolan har ett tydligt ansvar att aktivt förebygga och motverka alla former av kränkande behandling och att främja jämställdhet mellan könen.
5. Den svenska skolan ska vara en trygg kunskapsskola för alla, där elevernas utveckling mot kunskaps- och demokratimålen står i centrum. En betydelsefull faktor för såväl inlärning som trygghet och trivsel är barns, elevers och föräldrars möjlighet till delaktighet och inflytande i förskolan och skolan.

Indikatorerna bygger på data från Skolverkets uppföljningssystem och är en uppdatering av de indikatorer som identifierades redan 2005 och har ingått i den årliga redovisningen sedan dess. Utöver dessa indikatorer har Skolverket tillgång till resultaten från de internationella studier där Sverige deltagit under många år.

De nationella instrument som finns för att bedöma ungdomars kunskaper ger en blandad bild när vi betraktar förändringarna över tid. I vissa delar har små förändringar skett under de senaste fem åren medan i andra avseenden, framför allt när det gäller resultaten i nationella prov i svenska och matematik är förändringarna större och neråtgående. Skillnaderna mellan pojkar och flickor samt mellan elever med svensk och utländsk bakgrund är tydliga i alla undersökningar. När det gäller resultaten i internationella studier har Skolverket tidigare pekat på oroande tendenser när det gäller svenska elevers kunskapsutveckling såsom de visats i flertalet av dessa internationella studier. De senaste undersökningarna kring läsförståelse samt matematisk och naturvetenskaplig kompetens har bekräftat den neråtgående trenden och den ökande spridningen mellan hög- och lågpresterande elever. Både pojkar och flickor har tappat, men pojkar har tappat mer och de svagpresterande pojkarna mest. Betydelsen av en elevs socioekonomiska bakgrund har förstärkts. Sverige har tappat sin topposition när det gäller likvärdighet. En internationell studie

av elevers medborgarkompetens bryter emellertid av den generella bilden. Studien har visat att svenska elever hade goda kunskaper om samhälle och samhällsliv i förhållande till ungdomar i flertalet andra deltagande länder. Samtidigt slår även här social bakgrund, kön och migrationsbakgrund igenom i resultaten.

Skolverket kan också notera att förekomsten av mobbning och andra former av kränkande behandling har legat stabilt under många år trots en större medvetenhet i de flesta skolor om vikten av att arbeta förebyggande. Att man inte lyckats minska förekomsten är oroande. Samtidigt kan Skolverket konstatera att majoriteten av de svenska ungdomarna enligt egen uppgift trivs och känner sig trygga i sina skolor och med sina lärare. Detta är positivt men de negativa signalerna utgör fortsatta utmaningar för landets skolor. Skolverkets insatser kan bidra till en positiv utveckling men inte ersätta det långsiktiga och systematiska förbättringsarbetet i verksamheterna.

Utredning

Uppdraget

Inför budgetåret 2005 fick 15 myndigheter i uppdrag att, i samverkan med Ungdomsstyrelsen, identifiera och föreslå indikatorer kring ungdomars villkor. Skolverket fick i uppdrag att i relevanta delar följa upp utvecklingen av ungdomars levnadsvillkor avseende mål som angavs i propositionen ”Makt att bestämma – rätt till välfärd” (prop. 2005/05:2) bilaga 13. Skolverket skulle, i ett första skede och efter samråd med Ungdomsstyrelsen identifiera möjliga indikatorer. Skolverket redovisade ett förslag till indikatorer till Utbildningsdepartementet och Ungdomsstyrelsen den 1 juni 2005. Efter detta har Skolverket och berörda myndigheter gjort en årlig uppföljning.

Enligt regeringsuppdraget 2010 ska uppföljningen, när så är möjligt, belysa skillnader beroende på kön, ålder, geografisk hemvist, inrikes/utrikes födda alternativt utländsk bakgrund, sexuell läggning samt funktionsnedsättning. Därutöver ska myndigheterna i sina redovisningar sätta relevanta indikatorer i relation till situationen i befolkningen som helhet samt ge en bild av hur respektive indikator utvecklas över tid. Uppföljningen ska redovisa om myndigheterna genomfört några särskilda åtgärder i syfte att förbättra ungdomars levnadsvillkor. Uppföljningen ska också där det är relevant innehålla en kommentar om utvecklingen av ungas levnadsvillkor inom området, samt om situationen internationellt.

Resultat och analys

Skolverket redovisar sin uppföljning av beslutade indikatorer under följande politikområdesmål:

1. En skola som ger alla kunskap och utveckling – en skola där alla elever har rätt och möjligheter till framsteg
2. Alla elever ska ha möjlighet till en likvärdig utbildning av hög kvalitet
3. Alla vuxna ska ges möjlighet att utvidga sina kunskaper och utveckla sina kompetenser för att främja personlig utveckling, demokrati, jämställdhet, ekonomisk tillväxt och sysselsättning samt rättvis fördelning
4. All utbildning ska genomsyras av principen om människors lika värde. Alla som arbetar i skolan har ett tydligt ansvar att aktivt förebygga och motverka alla former av kränkande behandling och att främja jämställdhet mellan könen.
5. Den svenska skolan ska vara en trygg kunskapsskola för alla, där elevernas utveckling mot kunskaps- och demokratimålen står i centrum. En betydelsefull faktor för såväl inläring som trygghet och trivsel är barns, elevers och föräldrars möjlighet till delaktighet och inflytande i förskolan och skolan.

Dessa följs av en avslutande kommentar samt en sammanfattning av Skolverkets insatser för att främja ungdomars kunskaps- och personliga utveckling.

Politikområdesmål 1: En skola som ger alla kunskap och utveckling – en skola där alla elever har rätt och möjlighet till framsteg

Indikatorerna visar på andelen elever som uppnått målen för utbildningen. Fr.o.m. i år har indikatorerna utökats med ämnesprov i biologi, fysik och kemi (se tabellerna 9–11).

Tabell 1. Andel elever som, enligt slutbetygen, når målen för årskurs 9 i 16 ämnen

Läsår	Totalt	Flickor	Pojkar	Elever med svensk bakgrund	Elever med utländsk bakgrund ¹
2005/06	81,0	83,9	78,3	82,8	69,4
2006/07	81,3	83,9	78,7	83,2	69,1
2007/08	81,6	84,0	79,3	83,7	69,3
2008/09	81,6	83,9	79,3	84,1	68,0
2009/10	81,1	83,6	78,8	83,7	68,2

Källa: Skolverket. Ytterligare information: www.skolverket.se, Statistik och analys, Statistik, Grundskolan, Betyg, Riksnivå, tabell 6 A

Läsåret 2005/06 och 2009/10 var andelen elever som enligt slutbetygen nådde målen för årskurs 9 i 16 ämnen ungefär lika stor. Under perioden har andelen flickor som når målen varit högre än andelen pojkar som når målen. Måluppfyllelsen var

¹ Elever födda utomlands samt elever födda i Sverige med båda föräldrarna födda utomlands.

betydligt högre bland elever med svensk bakgrund än bland elever med utländsk bakgrund.

Tabell 2. Andel elever som är behöriga till gymnasieskolan

Läsår	Totalt	Flickor	Pojkar	Elever med svensk bakgrund	Elever med utländsk bakgrund			
					Totalt	därav Födda i Sverige	Födda utanför Sv, inv. före åk 1	Födda utanför Sv, inv. efter åk 1
2005/06	89,5	90,7	88,3	91,3	78,3	85,2	84,6	57,8
2006/07	89,1	90,4	87,9	91,1	76,6	84,2	82,8	55,6
2007/08	88,9	89,9	87,9	91,0	76,6	84,6	84,4	54,0
2008/09	88,8	89,9	87,6	91,2	75,5	84,2	84,6	53,0
2009/10	88,2	89,2	87,2	90,8	75,1	85,4	85,4	51,1

Källa: Skolverket. Ytterligare information: www.skolverket.se, Statistik och analys, Statistik, Grundskolan, Betyg, Riksnivå, tabell 1. Se även Länsnivå, tabell 1 och Kommunivå, tabell 1

Andelen elever som var behöriga till gymnasieskolan har minskat under de senaste fem läsåren, från 89,5 procent läsåret 2005/06 till 88,2 procent läsåret 2009/10. Skillnaderna mellan könen har varit relativt oförändrad. Andelen flickor som var behöriga till gymnasieskolan 2009/10 var 89,2 procent, medan motsvarande andel bland pojkar var 87,2 procent. Andelen elever med utländsk bakgrund som var behöriga till gymnasieskolan var betydligt lägre, 75,1 procent, än andelen elever med svensk bakgrund som var behöriga, 90,8 procent. Det var stor skillnad mellan elever som anlänt till Sverige före och efter årskurs 1 i grundskolan. Bland eleverna som är födda utomlands och har anlänt senare var andelen som är behöriga till gymnasieskolan 51,1 procent 2009/10, medan motsvarande andel för elever som anlänt tidigare var 85,4 procent.

Elevernas behörighet till gymnasieskolan varierar efter föräldrarnas utbildningsnivå. Bland elever som har föräldrar med förgymnasial utbildning var 63 procent behöriga till gymnasieskolan, läsåret 2009/10. Motsvarande andel för elever vars föräldrar har eftergymnasial utbildning var 95 procent.

Tabell 3. Andel elever med slutbetyg från gymnasieskolan som ger grundläggande behörighet till högskolestudier

Läsår	Totalt	Kvinnor	Män	Elever m. svensk bakgrund	Elever m. utländsk bakgrund
2005/06	89,2	91,7	86,6	90,3	81,3
2006/07	88,9	91,3	86,4	90,0	80,9
2007/08	88,9	91,5	86,3	89,9	81,7
2008/09	90,3	92,5	87,9	91,1	84,1
2009/10 ²	86,8	89,9	83,6	87,9	79,0

Källa: Skolverket. Ytterligare information: www.skolverket.se, Statistik och analys, Statistik, Gymnasieskolan, Betyg och Studieresultat, Riksnivå, tabell 2 C. Se även Läsnivå, tabell 1 och Kommunivå, tabell 1

Andelen elever med slutbetyg från gymnasieskolan som ger grundläggande behörighet till högskolestudier är 86,8 procent läsåret 2009/10. Andelen kvinnor med grundläggande behörighet till högskolestudier var högre, 89,9 procent, än andelen män, 83,6 procent. Elever med svensk bakgrund uppnådde högskolebehörighet i väsentligt större omfattning, 87,9 procent, än elever med utländsk bakgrund, 79,0 procent.

Tabell 4. Andel personer med lägst 3-årig gymnasieutbildning i åldersgruppen 20–25 år

År	Totalt	Kvinnor	Män
2005	78,5	80,7	76,5
2006	78,0	80,1	76,1
2007	77,9	80,2	75,7
2008	77,8	79,9	75,7
2009	77,9	80,0	75,9

Källa: SCB, Befolkningens utbildningsnivå

Mellan 2005 och 2009 har andelen personer med lägst 3-årig gymnasieutbildning i åldersgruppen 20–25 år varit relativt konstant (78 procent år 2009). Andelen kvinnor med lägst 3-årig gymnasieutbildning var högre, 80 procent, än andelen män, 76 procent. I åldersgruppen 40–45 år var andelen personer med lägst 3-årig gymnasieutbildning betydligt lägre än den var för åldersgruppen 20–25 år. År 2009 var andelen för 40–45 åringar 53 procent. En förklaring till skillnaden är att de 2-åriga gymnasieutbildningarna togs bort 1993.

² Från och med läsåret 2009/10 har behörighetsreglerna till universitet och högskola ändrats. Tidigare krävdes för grundläggande behörighet att eleven i sitt slutbetyg hade lägst betyget Godkänt på kurser som omfattar minst 90 procent av de gymnasiepoäng som krävs för fullständigt program, det vill säga 2 250 poäng. Från och med 2010 krävs också att eleven har betyget Godkänt i kurserna Matematik A, Engelska A och Svenska A och B, alternativt Svenska som andraspråk A och B. Dessutom måste eleven ha läst ett fullständigt program, det vill säga minst 2 500 poäng. Det betyder att elever som läser reducerat program inte längre kan få grundläggande behörighet.

Andel elever med minst betyget godkänt i provresultat från nationella ämnesprov

Provresultat i nationella ämnesprov i årskurs 9 har samlats in från alla skolor från och med år 2003. I biologi, fysik och kemi har provresultat i nationella ämnesprov samlats in sedan vårterminen 2009.

Tabell 5. Andel elever med minst betyget godkänt i provresultat från nationella ämnesprov i matematik för årskurs 9

MATEMATIK					
Tidpunkt	Totalt	Flickor	Pojkar	Elever m. svensk bakgrund	Elever m. utländsk bakgrund
vt 2006	87,6	87,6	87,7	88,8	79,5
vt 2007	84,4	84,6	84,2	86,0	74,0
vt 2008	83,5	82,4	84,6	85,1	73,2
vt 2009	87,0	87,0	87,1	88,4	79,1
vt 2010	82,5	82,3	82,6	84,1	73,8

Källa: Skolverket. Ytterligare information: www.skolverket.se, Statistik och analys, Statistik, Grundskolan, Provresultat, Riksnivå, tabell 8 A.

Vårterminen 2006 var andelen elever med minst betyget godkänt i provresultat från nationella ämnesprov i matematik knappt 88 procent. Därefter har det skett en minskning. Våren 2010 var andelen 82 procent. Det är den lägsta andelen sedan vårterminen 2003 då den första totalinsamlingen genomfördes. Några större skillnader i resultat mellan könen förekommer inte. Men skillnaderna i resultat mellan elever med svensk bakgrund och elever med utländsk bakgrund är stora, 84 jämfört med 74 procent vårterminen 2010.

Det är också stora skillnader i resultat mellan elever som har föräldrar med olika utbildningsnivå. Bland elever som har föräldrar med förgymnasial utbildning var andelen elever med minst betyget godkänt i provresultat från nationella ämnesprov i matematik 63 procent, medan motsvarande andel för elever som har föräldrar med eftergymnasial utbildning var 90 procent.

Tabell 6. Andel elever med minst betyget godkänt i provresultat från nationella ämnesprov i svenska för årskurs 9

SVENSKA					
Tidpunkt	Totalt	Flickor	Pojkar	Elever m. svensk bakgrund	Elever m. utländsk bakgrund
Läsförståelse					
vt 2006	90,9	94,1	87,7	91,3	86,4
vt 2007	90,3	92,9	87,9	90,9	85,0
vt 2008	92,8	95,2	90,5	93,0	90,0
vt 2009	91,9	93,9	89,9	92,3	87,7
vt 2010	82,3	87,0	77,8	83,2	75,2
Muntlig förmåga					
vt 2006	97,4	98,2	96,6	97,4	96,7
vt 2007	97,6	98,4	96,8	97,7	96,7
vt 2008	97,9	98,5	97,3	97,9	97,4
vt 2009	97,8	98,6	97,1	97,9	97,4
vt 2010	97,8	98,5	97,1	97,8	97,4
Skriftlig förmåga					
vt 2006	93,7	96,7	90,7	93,8	92,2
vt 2007	94,4	97,1	91,8	94,5	93,3
vt 2008	92,7	96,0	89,5	92,8	92,0
vt 2009	93,4	96,0	91,0	93,6	91,7
vt 2010	92,0	95,2	88,8	92,1	90,7

Källa: Skolverket. Ytterligare information: www.skolverket.se, Statistik och analys, Statistik, Grundskolan, Provresultat, Riksnivå, tabell 8 A.

I ämnet svenska var andelen elever med minst betyget godkänt våren 2010 högst i delprovet för muntlig förmåga, 98 procent. I delproven muntlig förmåga och skriftlig förmåga är andelen godkända hög, över 90 procent. I delprovet läsförståelse är andelen elever med minst betyget godkänt lägre, 82 procent. Andelen flickor med minst betyget godkänt var högre i alla tre delprov än andelen pojkar. Elever med svensk bakgrund hade också genomgående bättre resultat än elever med utländsk bakgrund. Men skillnaderna mellan elever med svensk respektive utländsk bakgrund i delprovresultat för muntlig och skriftlig förmåga i svenska var betydligt mindre än skillnaderna i provresultat i övriga ämnen.

Skillnader i resultat mellan elever som har föräldrar med olika utbildningsnivå förekommer också. Bland elever som har föräldrar med förgymnasial utbildning var andelen elever med minst betyget godkänt i provresultat från nationella ämnesprov i svenska (sammanvägt resultat) 87 procent, medan motsvarande andel för elever som har föräldrar med eftergymnasial utbildning var 97 procent.

Tabell 7. Andel elever med minst betyget godkänt i provresultat från nationella ämnesprov i svenska som andraspråk³ för årskurs 9

SVENSKA SOM ANDRA SPRÅK					
Tidpunkt	Totalt	Flickor	Pojkar	Elever m. svensk bakgrund ⁴	Elever m. utländsk bakgrund
Läsförståelse					
vt 2006	63,6	68,6	59,4	68,9	63,4
vt 2007	60,5	61,3	59,9	63,3	60,4
vt 2008	71,5	73,7	69,6	79,4	71,2
vt 2009	64,8	65,9	63,8	73,1	64,4
vt 2010	50,5	53,6	47,8	54,9	50,3
Muntlig förmåga					
vt 2006	89,5	91,0	88,2	92,3	89,4
vt 2007	89,6	90,3	89,0	91,4	89,5
vt 2008	91,7	93,0	90,7	93,8	91,6
vt 2009	89,3	88,9	89,6	92,1	89,2
vt 2010	89,9	90,5	89,3	92,4	89,8
Skriftlig förmåga					
vt 2006	81,1	85,2	77,6	83,9	81,0
vt 2007	80,6	84,2	77,9	81,6	80,6
vt 2008	80,6	83,3	78,4	81,6	80,6
vt 2009	79,4	82,6	76,9	83,4	79,3
vt 2010	76,0	79,7	72,9	80,3	75,9

Källa: Skolverket. Ytterligare information www.skolverket.se, Statistik och analys, Statistik, Grundskolan, Provresultat, Riksnivå, tabell 8 A.

Andelen godkända i läsförståelse/svenska som andraspråk var låg, 50 procent vårterminen 2010. Resultaten i de övriga två delproven var betydligt bättre och andelen godkända var 90 procent i delprovet för muntlig förmåga vårterminen 2010. Flickor har bättre resultat än pojkar. Det är också skillnader i resultat mellan elever som har föräldrar med olika utbildningsnivå.

³ Undervisning i svenska som andraspråk ska om det behövs anordnas för elever som har ett annat språk än svenska som modersmål, elever som har svenska som modersmål och som har tagits in från skolor i utlandet, och invandrarelever som har svenska som huvudsakligt umgängesspråk med en eller båda vårdnadshavarna

⁴ Antalet elever med svensk bakgrund som deltog i det nationella ämnesprovet i svenska som andraspråk är mycket litet. De eleverna har svenska som modersmål och har antingen tagits in från skolor i utlandet eller invandrarelever som har svenska som huvudsakligt umgängesspråk med en eller båda vårdnadshavarna.

Tabell 8. Andel elever med minst betyget godkänt i provresultat från nationella ämnesprov i engelska för årskurs 9

ENGELSKA					
Tidpunkt	Totalt	Flickor	Pojkar	Elever m. svensk bakgrund	Elever m. utländsk bakgrund
Muntlig förmåga					
vt 2006	95,8	96,2	95,4	96,2	93,1
vt 2007	96,2	96,4	96,0	96,6	93,3
vt 2008	96,9	97,0	96,9	97,4	94,3
vt 2009	96,3	96,3	96,3	96,8	93,0
vt 2010	96,7	96,7	96,7	97,3	93,7
Receptiv förmåga					
vt 2006	92,6	93,1	92,2	93,4	87,4
vt 2007	91,8	91,9	91,8	92,7	86,1
vt 2008	93,0	92,9	93,2	94,0	86,8
vt 2009	92,9	92,9	92,8	93,9	86,9
vt 2010	92,9	92,4	93,3	94,2	85,4
Skriftlig förmåga					
vt 2006	94,2	95,8	92,7	94,7	91,0
vt 2007	94,2	95,5	93,0	94,8	90,5
vt 2008	95,8	96,5	95,1	96,3	92,6
vt 2009	94,3	95,5	93,2	94,9	90,7
vt 2010	94,6	95,7	93,6	95,3	91,0

Källa: Skolverket. Ytterligare information: www.skolverket.se, Statistik och analys, Statistik, Grundskolan, Provresultat, Riksnivå, tabell 8 A.

Andelen elever med minst betyget godkänt i de nationella ämnesproven i engelska var genomgående hög. Elever med svensk bakgrund hade bättre resultat än elever med utländsk bakgrund i alla delprov.

Vilken utbildningsnivå elevernas föräldrar har påverkar också resultatet. Bland elever som har föräldrar med förgymnasial utbildning var andelen elever med minst betyget godkänt i provresultat från nationella ämnesprov i engelska (sammanvägt resultat) 85 procent, medan motsvarande andel för elever som har föräldrar med eftergymnasial utbildning var 98 procent.

Tabell 9. Andel elever med minst betyget godkänt i provresultat från nationella ämnesprov i biologi för årskurs 9

BIOLOGI					
Tidpunkt	Totalt	Flickor	Pojkar	Elever m. svensk bakgrund	Elever m. utländsk bakgrund
vt 2009	89,9	92,3	87,5	90,9	83,1
vt 2010	89,5	91,3	87,7	90,9	81,7

Tabell 10. Andel elever med minst betyget godkänt i provresultat från nationella ämnesprov i fysik för årskurs 9

FYSIK					
Tidpunkt	Totalt	Flickor	Pojkar	Elever m. svensk bakgrund	Elever m. utländsk bakgrund
vt 2009	90,8	91,1	90,4	92,3	81,9
vt 2010	88,1	87,8	88,4	89,7	79,7

Tabell 11. Andel elever med minst betyget godkänt i provresultat från nationella ämnesprov i kemi för årskurs 9

KEMI					
Tidpunkt	Totalt	Flickor	Pojkar	Elever m. svensk bakgrund	Elever m. utländsk bakgrund
vt 2009	80,0	82,3	77,7	81,7	69,1
vt 2010	90,7	91,2	90,2	92,2	82,0

Våren 2009 utökades ämnesproven i årskurs 9 med prov i de naturorienterande ämnena biologi, fysik och kemi. Proven var det första läsåret en utprövning. Vårterminen 2010 fick ungefär nio av tio elever i årskurs nio minst betyget godkänt i provresultat från nationella ämnesprov i biologi, fysik resp. kemi. Några större skillnader i resultat mellan könen förekommer inte. Däremot finns stora skillnader i resultat mellan elever med svensk bakgrund och elever med utländsk bakgrund.

Tabell 12. Andel av berättigade elever som deltar i modersmålsundervisning i grundskolan

Läsår	Totalt	Flickor	Pojkar
2005/06	54,6	56,4	52,9
2006/07	55,9	57,8	53,9
2007/08	53,8	55,6	52,0
2008/09	53,4	55,5	51,5
2009/10	53,3	55,3	51,4

Källa: Skolverket. Ytterligare information: www.skolverket.se, Statistik och analys, Statistik, Grundskolan, Skolor och elever, Riksnivå, tabell 8 A. Se även Länsnivå, tabell 2 och Kommunnivå, tabell 2

Andelen av de berättigade som deltar i modersmålsundervisningen var 53 procent under läsåret 2009/10. Andelen flickor som deltar i undervisning i modersmål är högre än andelen pojkar, 55 respektive 51 procent.

Tabell 13. Andel elever som övergått till högskolan inom 3 år efter avslutad utbildning i gymnasieskolan⁵

Läsår	Antal elever som slutfört gymnasieskolan	Antal i högsk. 3 år senare	Andel	Kvinnor	Män	Elever m. svensk bakgrund	Elever m. utländsk bakgrund
2002/03	76 636	33 424	43,6	49,0	38,2	42,9	48,3
2003/04	80 480	33 813	42,0	47,2	36,8	41,2	47,7
2004/05	83 888	34 018	40,6	46,0	34,9	39,5	47,9
2005/06	85 312	34 808	40,8	46,6	34,8	39,4	50,3
2006/07	90 070	38 107	42,3	46,5	35,4	40,9	51,9

Källa: Skolverket. Ytterligare information: www.skolverket.se, Statistik och analys, Statistik, Gymnasieskolan, Betyg och Studieresultat, Riksnivå, tabell 11 B. Se även Länsnivå, tabell 1 och Kommunnivå, tabell 1.

Andelen elever som övergår till studier i högskolan inom 3 år efter avslutad gymnasieutbildning var lägre bland de elever som avslutade sin gymnasieutbildning 2006/07 i jämförelse med dem som avslutade sin utbildning 2002/03. Andelen kvinnor som övergick till högskolestudier inom tre år efter gymnasieskolan var högre än andelen var för män. Elever med utländsk bakgrund gick i hög grad över till högskolestudier inom tre år efter gymnasieutbildningen, 52 procent.

Ungdomars kunskapsutveckling i ett internationellt perspektiv

De nationella instrument som finns för att bedöma ungdomars kunskaper i olika avseenden ger en blandad bild när vi betraktar förändringarna över tid. I vissa delar har små förändringar skett under de senaste fem åren medan i andra avseenden, framför allt när det gäller resultaten i nationella prov i svenska och matematik är förändringarna större och neråtgående. Skillnaderna mellan pojkar och flickor och mellan svenska elever och elever med utländsk bakgrund är tydliga i alla undersökningar. De nationella proven är dock inte primärt avsedda att mäta trender varför Sverige kompletterar kunskapsunderlaget med ett regelbundet deltagande i internationella studier, vars utformning bestäms av kravet att mäta förändringar över tid.

Skolverket har i olika sammanhang, bland annat i föregående års uppdrag att följa utvecklingen av ungdomars levnadsvillkor, pekat på oroande tendenser när det gäller svenska elevers kunskapsutveckling såsom de visats i flertalet av dessa internationella studier. Två undersökningar – PISA 2009 och TIMSS Advanced – som publicerats under de senaste två åren har bekräftat den neråtgående trenden och den ökande spridningen mellan hög- och lågpresterande elever. I PISA 2009, där

⁵ Skolverket föreslog att indikatorn skulle ingå under politikområdesmål "Hälften av en årskull skall ha påbörjat en högskoleutbildning vid 25 års ålder". Ungdomsstyrelsen gjorde dock en annan bedömning och har placerat indikatorn under politikområdesmål: "En skola som ger alla kunskap och utveckling – en skola där alla elever har rätt och möjlighet till framsteg." I redovisningen av indikatorerna har den av Ungdomsstyrelsen rekommenderade placeringen av indikatorn följts.

15-åringar fått pröva sin läsförståelse och sin matematiska och naturvetenskapliga kompetens har resultaten genomgående försämrats. Nästan en femtedel av de svenska eleverna når inte upp till basnivån i läsförståelse. Enligt OECD är det en kunskapsnivå som kan ses som grundläggande för fortsatt lärande. Andelen har ökat från knappt 13 procent till nästan 18 procent sedan 2000. Bland pojkar är det nästan en fjärdedel som inte når upp till den grundläggande nivån. Både pojkar och flickor har tappat, men pojkar har tappat mer och de svagpresterande pojkarna mest⁶.

En likvärdig skola innebär bland annat att alla elever oavsett social bakgrund och ekonomiska förutsättningar ska ges samma möjligheter att uppnå målen. PISA 2000 visade att Sverige hade en stark position när det gäller likvärdighet. En analys av resultaten i PISA 2009 visar att Sverige har tappat sin topposition till att numera inte vara mer än ett genomsnittsland när det gäller likvärdighet. Skillnaderna mellan hög- och lågpresterande elever har ökat samtidigt som skillnaderna mellan hög- och lågpresterande skolor ökat. Dessutom har betydelsen av en elevs socioekonomiska bakgrund förstärkts och är nu till och med större än genomsnittet i OECD.

Den andra av de nämnda studierna – TIMSS Advanced – har studerat kunskaperna i matematik och fysik hos ungdomar på framför allt Naturvetenskapsprogrammets tredje årskurs.⁷ Även här finns mycket tydliga tecken på en försämring i kunskaperna jämfört med 1995.

En omfattande internationell studie av 15-åringars medborgarkompetens, dvs. kunskaper om hur samhället fungerar – ICCS⁸ – har gett en mer positiv bild. Studien har visat att svenska elever hade goda kunskaper i förhållande till ungdomar i flertalet andra deltagande länder. Samtidigt slår liksom i övriga studier under de senaste 10 åren social bakgrund, kön och migrationsbakgrund igenom i resultaten.

Bilden av ungdomars kunskaper och beredskap inför vuxenliv, arbete och fortsatta studier är alltså blandad även om Skolverket måste konstatera att den negativa utvecklingen är mer påtaglig än den positiva.

⁶ Skolverket (2010) Rustad att möta framtiden? PISA 2009.

⁷ Skolverket (2009) TIMSS Advanced 2008. Huvudrapport

⁸ Skolverket (2010) Morgondagens medborgare. ICCS 2009: svenska 14-åringars kunskaper, värderingar och deltagande i internationell belysning. Rapport 345.; Skolverket (2010) Skolor som politiska arenor. Medborgarkompetens och kontrovershantering. Analysrapport till 345.

Politikområdesmål 2: Alla elever ska ha möjlighet till en likvärdig utbildning av hög kvalitet

Indikatorerna under politikområdesmålet ska mäta likvärdighet inom utbildningen oavsett elevernas kön och bakgrund samt mellan kommuner och huvudmän. Indikatorerna är mått på i vilken mån olika elevgrupper har samma möjligheter till utbildning i hela Sverige.

Tabell 14. Lärartäthet och lärarbehörighet, gymnasieskola

Läsår	Lärare totalt	därav antal tjänstgörande	Andel (%) med pedagogisk ex.	Antal lärare (heltidstj.) per 100 elever
2005/06	37 513	35 294	73,2	8,1
2006/07	39 123	36 728	71,6	8,1
2007/08	39 506	37 518	72,0	8,1
2008/09	40 627	38 392	72,0	8,1
2009/10	39 513	37 425	73,0	7,9

Källa: Skolverket. Ytterligare information: www.skolverket.se, Statistik och analys, Statistik, Gymnasieskolan, Personal, Riksnivå, tabell 2. Se även Länsnivå, tabell 1 och Kommunnivå, tabell 1.

Andelen gymnasielärare med pedagogisk högskoleexamen var ungefär lika stor läsåret 2009/10 som 2005/06. Lärartätheten var 7,9 lärare per 100 elever läsåret 2009/10, vilket är en liten minskning jämfört med 2005/06.

En jämförelse mellan olika huvudmän visar att kommunala skolor hade högre andel lärare med pedagogisk högskoleexamen jämfört med fristående skolor.

Andelen lärare med pedagogisk högskoleexamen varierar mellan kommunerna. I något fler än var tredje kommun har mer än 80 procent av lärarna i gymnasieskolan en pedagogisk högskoleexamen. Norrbotten, Västerbotten och Skåne är de län som har högst andel gymnasielärare med pedagogisk högskoleexamen. Lägst andel lärare med pedagogisk högskoleexamen har Jönköpings och Gotlands län.

Politikområdesmål 3: Alla vuxna ska ges möjlighet att utvidga sina kunskaper och utveckla sina kompetenser för att främja personlig utveckling, demokrati, jämställdhet, ekonomisk tillväxt och sysselsättning samt en rättvis fördelning.

Indikatorn ska ge information om vuxnas tillgång till utbildning i kommunal regi.

Tabell 15. Antal kommuner som i egen regi eller via annan utbildningsanordnare erbjuder komvux på olika nivåer (grundläggande, gymnasial och påbyggnadsutbildning), sfi respektive Särsvux

Läsår	Grundläggande komvux	Gymnasial komvux	Påbyggnadsutbildning	Sfi	Särsvux
2005/06	258	272	76	251	218
2006/07	250	271	67	251	215
2007/08	251	269	73	259	221
2008/09	244	266	72	257	215
2009/10					215
2009 ⁹	249	263	76	257	

Källa: Skolverket. Ytterligare information: www.skolverket.se, Statistik och analys, Statistik, komvux, Elever och Kursdeltagare, Riksnivå, tabell 2 A, sfi, Elever och Kursdeltagare, Riksnivå, tabell 2A samt Särsvux, Elever, Riksnivå tabell 2. Se även Länsnivå, tabell 1 och Kommunnivå, tabell 2.

Från och med kalenderåret 2009 publicerar Skolverket statistiken över komvux och sfi per kalenderår istället för per läsår. Kalenderåret 2009 var det 249 kommuner som erbjöd grundläggande komvux, 263 kommuner som erbjöd gymnasial komvux och 76 kommuner som erbjöd påbyggnadsutbildning. Många kommuner samverkar i utbudet av kommunal vuxenutbildning och kan på så sätt erbjuda högre kvalitet och totalt större utbud än tidigare. Drygt 30 procent av komvuxutbildningen upphandlades från andra utbildningsanordnare än kommuner och landsting, t.ex. från studieförbund, folkhögskolor och privata utbildningsföretag kalenderåret 2009. Antalet kommuner som anordnade sfi var 257 stycken kalenderåret 2009.

Särsvux anordnades i 215 kommuner läsåret 2009/10, vilket var ungefär lika många som läsåret 2005/06. Eleverna kom från 250 kommuner.

I syfte att motverka brist på arbetskraft med yrkesutbildning genomfördes 2009 en särskild satsning på yrkesinriktad kommunal vuxenutbildning, yrkesvux. Målgruppen är vuxna som saknar gymnasieutbildning eller har en gymnasieutbildning som behöver kompletteras. Det är också möjligt för den som läst en studieförberedande utbildning att växla om och skaffa sig en gymnasial yrkesutbildning.

⁹ Från och med kalenderåret 2009 publicerar Skolverket statistiken över komvux och sfi per kalenderår istället för per läsår.

Politikområdesmål 4: All utbildning ska genomsyras av principen om människors lika värde. Alla som arbetar i skolan har ett tydligt ansvar att aktivt förebygga och motverka alla former av kränkande behandling och att främja jämställdhet mellan könen.

Indikatorerna ska belysa skolans arbete med värdegrundsfrågor, elevernas trygghet samt resultatet av detta arbete. Samtliga indikatorer baseras på Skolverkets attitydundersökning för grundskola och gymnasieskola, som har gjorts vart tredje år.

I kvalitetsgranskningen *Skolors arbete vid trakasserier och kränkande behandling* (2010) konstaterar Skolinspektionen att det inte är ovanligt att personal bagatelliserar eller banaliserar, att de inte ingriper mot eller inte klarar av att få stopp på kränkningar som pågår. Att personal och elever på grund av upprepade förekomster betraktar kränkande handlingar som acceptabla vardagsföreteelser bidrar enligt Skolinspektionen till att utsatta elever inte bryr sig om att berätta vad de varit med om eller uppfattar det som något de får lov att acceptera.

Skolverket¹⁰ har gjort en omfattande utvärdering av metoder som används mot mobbning och är kritiskt till att använda färdiga programkoncept. Alla åtta granskade program innehåller inslag som är såväl effektiva som ineffektiva när det gäller att minska mobbning. Skolverket kan därför inte förorda att skolorna använder något av de granskade programmen fullt ut i arbetet mot mobbning. En ny upptäckt är också att insatserna fungerar olika för pojkar och flickor. Studien visar att det som hjälper för pojkar till och med kan ha negativ effekt för flickor och tvärtom.

Bestämmelserna om skolans ansvar när det gäller diskriminering och annan kränkande behandling har skärpts på senare år. I den skollag som tillämpas från och med 1 juli 2011 införs en utvidgad skyldighet att anmäla, utreda och vidta åtgärder mot kränkande behandling.

Under 2010 tog Barn- och elevombudet och Skolinspektionen emot drygt 1 100 anmälningar om kränkningar i skolan. Sedan 2003 har antalet anmälningar som rör kränkande behandling kontinuerligt ökat. Andelen anmälningar om kränkningar har ökat med 83 procent sedan året innan (2009). Den stora ökningen kan bero på att medvetenheten om barns och elevers rättigheter har ökat. En annan förklaring kan vara att metoden för att anmäla har förenklats.

¹⁰ Skolverket (2011), Utvärdering av metoder mot mobbning

Tabell 16. Andel elever som anser att deras skola gör mycket för att förhindra mobbning och annan kränkande behandling

År	Totalt	Flickor Pojkar		Elever m.		Förälders högsta utbildning		
				svensk bakgrund	utländsk bakgrund	Grundskola	Gymnasieskola	Högskola
1993	50							
1997	52							
2000	59	55	62			54	59	56
2003 ¹¹	75 ± 2	73 ± 3	76 ± 3	75 ± 2	72 ± 4	76 ± 7	76 ± 3	73 ± 3
2006 ¹¹	79 ± 2	75 ± 3	82 ± 2	79 ± 2	77 ± 4	78 ± 7	79 ± 3	79 ± 3
2009 ¹¹	78 ± 2	77 ± 3	79 ± 3	79 ± 2	76 ± 4	78 ± 8	78 ± 3	79 ± 3

Källa: Skolverkets Attityder till skolan, elever i årskurs 7–9 i grundskolan samt år 1–3 i gymnasieskolan.

Många skolor arbetar också aktivt för att förebygga mobbning och kränkningar i skolan. Sedan 1993 har en allt större andel elever angett att man på deras skola arbetar aktivt för att motverka mobbning och annan kränkande behandling. År 2009 var det 78 procent av eleverna som svarade att skolan arbetar aktivt med detta. Inga signifikanta skillnader finns mellan de olika bakgrundsvariablerna i ovanstående tabell.

Tabell 17. Andel elever som känner sig mobbade eller trakasserade av andra elever

År	Totalt	Flickor Pojkar		Elever m.		Förälders högsta utbildning		
				Svensk bakgrund	utländsk bakgrund	Grundskola	Gymnasieskola	Högskola
1993	2	2	2			<1	3	2
1997	2	2	2			1	4	1
2000	4	4	4			7	3	4
2003 ¹¹	3 ± 1	2 ± 1	3 ± 1	2 ± 1	4 ± 2	5 ± 3	3 ± 1	2 ± 1
2006 ¹¹	3 ± 1	3 ± 1	3 ± 1	3 ± 1	2 ± 1	2 ± 3	3 ± 1	4 ± 2
2009 ¹¹	4 ± 1	5 ± 2	3 ± 1	4 ± 1	4 ± 2	4 ± 4	4 ± 1	4 ± 1

Källa: Skolverkets Attityder till skolan, elever i årskurs 7–9 i grundskolan samt år 1–3 i gymnasieskolan

De flesta elever är trygga och nöjda med skolan men det finns en grupp elever som är mobbad eller utsatt för annan kränkande behandling. Bland eleverna i årskurs 7–9 samt eleverna i gymnasieskolan uppger 4 procent att de känner sig mobbade eller trakasserade av andra elever. Jämfört med gymnasieeleverna anger fler elever i årskurs 7–9 att de är mobbade eller trakasserade.

Andelen elever som känner sig mobbade eller trakasserade av andra elever har varit relativt konstant sedan 1993.

¹¹ Resultaten presenteras i procentuella fördelningar med felmarginal vilken anger hur stor säkerhet de skattade procentandelarna har. Felmarginale visar om skillnaden är tillräckligt stor för att inte betraktas som slumpmässig.

Tabell 18. Andel elever som känner sig mobbade eller trakasserade av sina lärare

År	Totalt	Flickor Pojkar		Elever m. svensk bakgrund		Elever m. utländsk bakgrund		Förälders högsta utbildning		
								Grundskola	Gymnasieskola	Högskola
1993										
1997	4	3	4					1	4	4
2000	6	5	6					3	6	6
2003 ¹¹	5 ± 1	5 ± 2	5 ± 2	4 ± 1	7 ± 3	5 ± 3	6 ± 2	4 ± 1		
2006 ¹¹	4 ± 1	4 ± 1	3 ± 1	4 ± 1	5 ± 2	6 ± 4	4 ± 1	3 ± 1		
2009 ¹¹	3 ± 1	4 ± 1	2 ± 1	3 ± 1	5 ± 2	3 ± 3	3 ± 1	3 ± 1		

Källa: Skolverkets Attityder till skolan, elever i årskurs 7–9 i grundskolan samt år 1–3 i gymnasieskolan

Andelen elever som känner sig mobbade eller trakasserade av sina lärare har varit relativt konstant. Det finns inga signifikanta skillnader mellan flickor och pojkar, svensk och utländsk bakgrund eller föräldrarnas utbildningsnivå.

Tabell 19. Andel elever som anser att alla eller de flesta av lärarna behandlar flickor och pojkar rättvist

År	Totalt	Flickor Pojkar		Elever m. svensk bakgrund		Elever m. utländsk bakgrund		Förälders högsta utbildning		
								Grundskola	Gymnasieskola	Högskola
2006 ¹¹	80 ± 2	81 ± 3	80 ± 3	80 ± 2	80 ± 4	75 ± 7	79 ± 3	82 ± 3		
2009 ¹¹	82 ± 2	85 ± 2	80 ± 3	83 ± 2	80 ± 4	74 ± 8	80 ± 3	85 ± 2		

Källa: Skolverkets Attityder till skolan, elever i årskurs 7–9 i grundskolan samt år 1–3 i gymnasieskolan

Andelen elever som anser att alla eller de flesta av lärarna behandlar flickor och pojkar rättvist var 82 procent år 2009. Resultatet är oförändrat sedan undersökningen 2006, då frågan ställdes för första gången. Inga signifikanta skillnader finns mellan de olika bakgrundsvariablerna i ovanstående tabell.

Politikområdesmål 5: Den svenska skolan ska vara en trygg kunskapsskola för alla, där elevernas utveckling mot kunskaps- och demokratimålen står i centrum. En betydelsefull faktor för såväl inlärninng som trygghet och trivsel är barns, elevers och föräldrars möjlighet till delaktighet och inflytande i förskolan och skolan.

Indikatorerna ska belysa det inflytande som elever och föräldrar anser att de har i skolan. Samtliga föreslagna indikatorer baseras på Skolverkets attitydundersökning för grundskola och gymnasieskola, som har gjorts vart tredje år. Målgruppen föräldrar ingick inte i 2006 och 2009 års undersökningar.

I skollagen anges att elever ska ha inflytande över hur deras utbildning utformas. De ska fortlöpande stimuleras att ta aktiv del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen och hållas informerade i frågor som rör dem. Skolverkets senaste attitydundersökning, Attityder till skolan 2009, visar att elevers inflytande har stärkts under de senaste 16 åren.

Att elever anser sig ha möjlighet att påverka stöds även i den internationella studien ICCS 2009. De flesta svenska eleverna i årskurs 8 anser att man i skolan tar hänsyn till vad eleverna tycker. Studien visar att andelen svenska elever som anser att man tar hänsyn till vad de tycker, ligger i nivå med det internationella genomsnittet¹².

Tabell 20. Andel elever som alltid eller oftast känner sig trygga i skolan

År	Totalt	Flickor Pojkar		Elever m. svensk bakgrund		Elever m. utländsk bakgrund			Förälders högsta utbildning		
						Grundskola	Gymnasieskola	Högskola			
2006 ¹¹	96 ± 1	95 ± 2	97 ± 1	96 ± 1	95 ± 2	96 ± 4	95 ± 2	97 ± 1			
2009 ¹¹	95 ± 1	94 ± 2	97 ± 1	96 ± 1	94 ± 2	91 ± 5	95 ± 2	96 ± 1			

Källa: Skolverkets Attityder till skolan, elever i årskurs 7–9 i grundskolan samt år 1–3 i gymnasieskolan

År 2009 var det 95 procent av grundskoleeleverna och gymnasieeleverna i årskurs 7–9 som alltid eller oftast kände sig trygga i skolan. En lika stor andel svarade att de sällan eller aldrig är rädda där. En procent av eleverna kände sig alltid eller oftast rädda i skolan och 2 procent svarade att de sällan eller aldrig är trygga där.

I årskurs 7–9 svarade pojkar i större utsträckning än flickor att de alltid kände sig trygga i skolan samt att de aldrig var rädda där. Motsvarande könsskillnader fanns inte i gymnasieskolan.

¹² Skolverket (2010), Morgondagens medborgare

Tabell 21. Andel elever som anser sig kunna vara med och bestämma väldigt eller ganska mycket om vad de får lära sig i olika ämnen

År	Totalt	Flickor Pojkar		Elever m. svensk bakgrund		Elever m. utländsk bakgrund			Förälders högsta utbildning		
						Grundskola	Gymnasieskola	Högskola			
1993	25	27	24								
1997	34	35	33								
2000	35	34	35	35	34	35	35	34			
2003 ¹¹	37 ± 2	35 ± 3	39 ± 3	37 ± 3	36 ± 5	32 ± 7	38 ± 3	38 ± 4			
2006 ¹¹	44 ± 2	43 ± 3	44 ± 3	44 ± 3	42 ± 5	46 ± 8	44 ± 4	43 ± 4			
2009 ¹¹	46 ± 2	45 ± 3	46 ± 3	46 ± 3	46 ± 5	51 ± 9	47 ± 4	43 ± 3			

Källa: Skolverkets Attityder till skolan, elever i årskurs 7–9 i grundskolan samt 1–3 i gymnasieskolan

Sedan 1993 har det skett en ökning av andelen elever som anser att de kan vara med och bestämma väldigt eller ganska mycket om vad de får lära sig i olika ämnen. Skillnaden mellan 1993 och 2009 motsvarar drygt 20 procentenheter. I likhet med tidigare attitydundersökningar visar 2009 års undersökning att andelen elever som vill kunna påverka vad de får lära sig i olika ämnen är större (62 procent) än andelen elever som upplever att de faktiskt kan påverka (46 procent).

Resultaten visar att det inte finns några större skillnader mellan hur olika elevgrupper bedömer sina möjligheter att kunna påverka. Det är dock vanligare att flickor än pojkar vill kunna påverka vad de får lära sig i olika ämnen.

Sammanfattning och kort kommentar om ungdomars välbefinnande

Skolverket redovisar årligen utvecklingen i skolsektorn i en sammanfattande lägesbedömning. Skolverket kan i detta sammanhang konstatera att kunskapsutvecklingen när det gäller läsförståelse och matematisk och naturvetenskaplig kompetens bland svenska elever uppvisat en negativ trend under de senaste 20 åren om vi utgår från resultaten från internationella studier. Från Skolverkets perspektiv är inte bara den generella nedgången problematisk utan minst lika allvarlig är tendensen att spridningen mellan de mest resursstarka och de mest resurssvaga i termer av social och etnisk bakgrund ökar och att pojkar generellt klarar kunskapskraven sämre än flickor. Från ett ungdomspolitiskt perspektiv är emellertid resultaten från den nyligen redovisade studien om ungdomars medborgarkompetens viktig. Den visar att många ungdomar har goda kunskaper om samhälle och samhällsliv. Den visar även att en stor del av ungdomarna anser att skolan tar hänsyn till vad eleverna tycker och att eleverna har inflytande. Även denna studie har emellertid visat att kön, socioekonomisk och migrationsbakgrund slår igenom i resultaten.

Om perspektivet på ungdomars levnadsvillkor breddas kan Skolverket konstatera att andelen ungdomar som känner sig mobbade eller trakasserade varit relativt konstant under de senaste 16 åren trots att allt fler elever anser att deras skolor arbetar aktivt för att förhindra mobbning och annan kränkande behandling. Skolverket kan dock konstatera att variationen mellan olika grupper av elever och mellan skolor är

stor. I Skolverkets lägesbedömning 2010¹³ har verket lyft fram att elever med funktionsnedsättning och särskoleelever är mer utsatta för mobbning och utanförskap än andra. Skolverket har också funnit att skolor som arbetar systematiskt och strukturerat tycks ha större framgång i arbetet mot mobbning och andra former av kränkande behandling än skolor som saknar genomtänkta strategier.

Skolverket kan, trots att oacceptabelt många barn och ungdomar utsätts för mobbning och annan kränkande behandling, konstatera att den generella bilden av hur ungdomar mår är förhållandevis ljus¹⁴. Majoriteten av svenska elever trivs med sina lärare och känner sig trygga i skolan.

Svenska ungdomars fysiska och psykiska hälsa är generellt god även om det finns tecken på ökad psykisk ohälsa. I en kunskapsöversikt som genomförts inom ramen för Delegationen för jämställdhet i skolan¹⁵ säger man att ”*Oro, ångest och depression har ökat drastiskt bland unga under de senaste årtiondena. Andelen unga män och kvinnor som vårdas på sjukhus för självmordsförsök har ökat, framför allt bland de yngre kvinnorna. Flickor känner sig mer stressade över skolarbetet och oroar sig mer för relationer till andra än vad pojkar gör*”. I en annan forskningsöversikt betonas dock att den psykiska hälsan är god och att välbefinnandet under många år legat på en hög nivå, men att försämringar kan skönjas sedan slutet av 1990-talet.¹⁶ Försämringarna över tid är enligt översikten små och utgår från mycket goda värden.¹⁷ Översikten visar:

- Att det finns vissa tecken på att nedstämdhet och irritation har blivit vanligare bland äldre ungdomar och särskilt hos flickorna. Flickor rapporterar generellt mer besvär än pojkar och äldre flickor mer än yngre.
- Att det finns vissa tecken på att psykosomatiska besvär ökat något över tid. Även här anger flickor oftare än pojkar besvär.
- Att pojkar oftare än flickor uppger att de har koncentrationssvårigheter.
- Att omfattningen av mobbning tycks vara oförändrad under de senaste årtiondena liksom omfattningen av skolkl.

Ohälsan är större i socioekonomiskt svaga grupper. Barn från ekonomiskt svaga familjer upplever oftare otrygghet i bostadsområdet och i skolan. Barn i dessa grupper deltar också mer sällan i organiserade fritidsaktiviteter, reser mindre och

¹³ Skolverket (2010) *Skolverkets lägesbedömning 2010 Del 2 – Bedömningar och slutsatser. Förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, skola och vuxenutbildning. Rapport 350*; Skolverket (2010) *Attityder till skolan 2009. Elevernas och lärarnas attityder till skolan. Rapport 344*

¹⁴ Skolverket (2010) *Skolverkets lägesbedömning 2010 Del 2 – Bedömningar och slutsatser. Förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, skola och vuxenutbildning. Rapport 350*

¹⁵ Ahrén, J.C (2010) *Skolan och ungdomars psykiskosociala hälsa. Rapport X från Delegationen för jämställdhet i skolan. SOU 2010:80*

¹⁶ Kungliga Vetenskapsakademien (2010a) *Barns och ungdomars psykiska hälsa. En systematisk litteraturöversikt med tonvikt på förändringar över tid. Se också Kungl.Vetenskapsakademien (2010b) State of the Science Konferens. Preliminärt Uttalande Trender i barns och ungdomars psykiska hälsa i Sverige.*

¹⁷ Kungliga Vetenskapsakademiens litteraturöversikt (2010a) visade att ”det inte är möjligt att på ett invändningsfritt sätt verifiera eller vederlägga den allmänna uppfattningen om en kraftigt ökande förekomst av psykiska besvär hos svenska barn och ungdomar”(s 19).

har färre kamrater. Övervikt är också vanligare bland socioekonomiskt svaga grupper samt i glesbygdskommuner.¹⁸

Vissa elever bär på ett tungt bagage – nyanlända barn och ungdomar har ofta varit med om traumatiska erfarenheter. Detta gäller inte minst den kraftigt ökande gruppen ensamkommande barn som dessutom skilts från föräldrar och sociala nätverk.¹⁹

Barn som växer upp i samhällets vård eller i familjer med återkommande ekonomiskt bistånd lämnar grundskolan med mycket lägre betyg än andra barn och har i vuxen ålder lägre utbildningsnivå än jämnåriga. Dessa barn har höga överrisker för ogynnsam utveckling över tid.

Forskare tycks avslutningsvis eniga om att det existerar ett samband mellan hälsa och skolframgång. Kunskapen är dock sämre om vad som egentligen är orsak och verkan.²⁰ En forskningsöversikt om psykisk hälsa och skolframgång från Kungliga Vetenskapsakademien visar att skolan har stor betydelse för barns psykiska hälsa och att dåliga skolprestationer kan leda till en låg självkänsla och utagerande beteenden.²¹ Vetenskapsakademiens forskningsöversikt visar dock även att orsakssambandet går i andra riktningen. En låg självkänsla och utagerande beteenden ökar risken för att barnet presterar sämre i skolan. Det finns belägg för att en ond cirkel av psykisk ohälsa och dåliga skolprestationer ofta följer barnet från tidiga skolår och upp i ungdomsåren²². Skolrelaterade hälsoproblem tenderar dock enligt forskningsöversikten att minska när eleverna börjar gå i gymnasieskolan och får tillgång till nya områden av aktiviteter, roller och valmöjligheter.

Skolverkets insatser för att förbättra ungdomars levnadsvillkor

Skolverket ska genom sina insatser verka för att alla barn, ungdomar och vuxenstuderande får tillgång till en likvärdig utbildning av god kvalitet i en trygg miljö. De av regering och riksdag beslutade skolreformerna syftar till att höja kvaliteten i skolsektorn och Skolverket har här i uppdrag att stödja genomförandet av dessa omfattande reformer. Myndigheten bedriver därför ett intensivt arbete med att informera huvudmän, rektorer och lärare om reformerna och intentionerna bakom dessa. Som en del i reformarbetet har myndigheten också utvecklat nya nationella prov och gett stöd till lärare som inte tidigare arbetat med sådan.

¹⁸ Socialstyrelsen (2009) *Folkhälsorapport 2009*.

¹⁹ Migrationsverket (2010) *Migration 2000 – 2010*. Under 2009 tog Sverige emot över 2 000 ensamkommande barn och ungdomar. Detta är en kraftig ökning. För 10 år sedan var antalet ensamkommande barn och ungdomar 200-300 per år. Ökningen utgörs framförallt av pojkar från Irak, Afghanistan och Somalia i åldrarna 13 till 17 år.

²⁰ OECD/CERI (2007) *Understanding the Social Outcomes of Learning*.

²¹ Kungliga Vetenskapsakademien (2010c) *School, Learning and Mental Health. A systematic review*; Kungliga Vetenskapsakademien (2010d) *State of the Science Konferens Uttalande, Skola, Lärande och Psykisk Hälsa*.

²² Se också Westling Allodi, M (2010) *Pojkars och flickors psykiska hälsa i skolan: en kunskapsöversikt*. Rapport IX från Delegationen för jämställdhet i skolan. SOU 2010:79.

I syfte att öka måluppfyllelsen och stödja reformgenomförandet har också omfattande insatser genomförts som syftar till att stärka kompetensen hos lärare och rektorer, framför allt inom ramen för lärarfortbildningen och rektorsprogrammet. Skolverket har också genomfört ett stort antal regeringsuppdrag som ger stöd till förskolor, skolor och vuxenutbildningen i arbetet med att utveckla deras verksamhet. Insatserna har avsett matematik, naturvetenskap och teknik, barn och elevers språk-, läs och skrivutveckling, jämställdhet, mobbning, värdegrund och entreprenörskap – för att nämna några. De frågor som Skolverket arbetar med rör med andra ord både kunskapsutveckling och värdegrundsfrågor. Ambitionerna är med andra ord att både öka förutsättningarna för att barn och ungdomar får en god kunskapsutveckling och för att de förbereds för ett gott liv i ett demokratiskt samhälle, en förberedelse som förutsätter att alla elever får uppleva en skolgång som präglas av trygghet och öppenhet.

De instrument Skolverket har till sitt förfogande är konferenser och direkta utbildningsinsatser – ofta i samverkan med högskolor och regionala utvecklingscentra. Så har skett när det gäller till exempel arbetet mot mobbning och kränkande behandling. Skolverket tar också fram olika slag av stödmaterial, kunskaps- och forskningsöversikter och utvärderingar för att befrämja en verksamhetsutveckling som bygger på ett gediget empiriskt underlag. Skolverket stödjer vidare kompetensutveckling av lärare och annan personal där det så kallade Lärarlyftet är mest omfattande. Vidare finns olika former av statliga ekonomiska bidrag för att utveckla verksamheterna inom nationellt prioriterade områden. Med åren har den webbaserade informationen på skolverket.se blivit allt viktigare för att nå ut till elever, föräldrar och skolpersonal.

Det finns en hel del positiva indikationer på kvaliteten i den svenska skolan, inte minst i de uttryck för trivsel och trygghet som många elever ger uttryck för. De negativa signalerna utgör dock stora, fortsatta utmaningar för landets skolor. Skolverkets insatser och andra skolmyndigheters agerande för en positiv utveckling är även fortsättningsvis viktiga men kan inte ersätta det lokala, långsiktiga och systematiska förbättringsarbetet i verksamheterna.

Tabellförteckning

Tabell 1. Andel elever som, enligt slutbetygen, når målen för årskurs 9 i 16 ämnen	4
Tabell 2. Andel elever som är behöriga till gymnasieskolan.....	5
Tabell 3. Andel elever med slutbetyg från gymnasieskolan som ger grundläggande behörighet till högskolestudier	6
Tabell 4. Andel personer med lägst 3-årig gymnasieutbildning i åldersgruppen 20–25 år... 6	
Tabell 5. Andel elever med minst betyget godkänt i provresultat från nationella ämnesprov i matematik för årskurs 9.....	7
Tabell 6. Andel elever med minst betyget godkänt i provresultat från nationella ämnesprov i svenska för årskurs 9.....	8
Tabell 7. Andel elever med minst betyget godkänt i provresultat från nationella ämnesprov i svenska som andraspråk för årskurs 9	9
Tabell 8. Andel elever med minst betyget godkänt i provresultat från nationella ämnesprov i engelska för årskurs 9	10
Tabell 9. Andel elever med minst betyget godkänt i provresultat från nationella ämnesprov i biologi för årskurs 9	11
Tabell 10. Andel elever med minst betyget godkänt i provresultat från nationella ämnesprov i fysik för årskurs 9	11
Tabell 11. Andel elever med minst betyget godkänt i provresultat från nationella ämnesprov i kemi för årskurs 9.....	11
Tabell 12. Andel av berättigade elever som deltar i modersmålsundervisning i grundskolan	11
Tabell 13. Andel elever som övergått till högskolan inom 3 år efter avslutad utbildning i gymnasieskolan	12
Tabell 14. Lärartäthet och lärarbehörighet, gymnasieskola.....	14
Tabell 15. Antal kommuner som i egen regi eller via annan utbildningsanordnare erbjuder komvux på olika nivåer (grundläggande, gymnasial och påbyggnadsutbildning), sfi respektive Särvux.....	15
Tabell 16. Andel elever som anser att deras skola gör mycket för att förhindra mobbning och annan kränkande behandling	17
Tabell 17. Andel elever som känner sig mobbade eller trakasserade av andra elever	17
Tabell 18. Andel elever som känner sig mobbade eller trakasserade av sina lärare	18
Tabell 19. Andel elever som anser att alla eller de flesta av lärarna behandlar flickor och pojkar rättvist	18
Tabell 20. Andel elever som alltid eller oftast känner sig trygga i skolan	19
Tabell 21. Andel elever som anser sig kunna vara med och bestämma väldigt eller ganska mycket om vad de får lära sig i olika ämnen.....	20